

Zwartsprietdikkopje

Thymelicus lineola

Het zwartsprietdikkopje is een algemene standvlinder. Hij kan vrijwel overal worden gezien, alleen op de kleigronden is de soort wat schaarser. De verspreiding neemt toe, maar het aantal individuen neemt af. Hij leeft in graslanden en ruigten en vliegt in één generatie van begin juli tot midden augustus. De rups is groen met lengtestrepen en op de bruin-groene kop zitten lichte strepen.

Levenscyclus en gedrag

De waardplanten van het zwartsprietdikkopje zijn verschillende grassoorten zoals kropbaar, kweek, timoteegras en gladde witbol, die groeien op zonnige plaatsen in ruigten langs bosranden en in bermen of op dijken. Bij het afzetten van de eitjes oriënteert het vrouwtje zich op de niet-beschaduwde delen van ruigten. Zodra zij op een geschikte waardplant is geland, loopt ze langs de stengel naar beneden. Vervolgens



gaat ze weer langzaam naar boven, waarbij het achterlijf op vijftien tot twintig centimeter hoogte in de bladschede van een dorre stengel wordt gestoken. Daarin worden de eitjes in strengen van vier of vijf afgezet, waar ze ook overwinteren. Ook kan het voorkomen dat eitjes tussen de (verdorpe) bloeiwijze wordt gelegd. Als een eitje valt kan het ook in de strooisellaag overwinteren.

In april komt de rups uit en spint meteen een kokertje van een blad. Vanuit dit kokertje voedt de rups zich met malse grassprietten. In juni spint de rups een cocon van bladeren, meestal aan de basis van de waardplant waarin de verpoping plaatsvindt. (FROHAWK 1934, LAVRIJSEN 1985, PIVNICK & MCNEILL

1986, THOMAS & LEWINGTON 1991, BINK 1992).

De vlinders voeden zich met nectar van verschillende kruiden, zoals slangenkruid, akkerdistel of moerasrolklaver. De mannetjes houden laag boven de vegetatie patrouillevluchten. Omdat een vrouwtje gewoonlijk maar één keer paart, trachten mannetjes als eerste bij haar te zijn. Mannetjes vliegen al bij lagere temperaturen dan vrouwtjes. Een mannetje dat bij minder gunstige weersomstandigheden kan vliegen, heeft een grotere kans een vrouwtje te vinden. Vrouwtjes komen 's ochtends uit de pop en paren vaak al terwijl zij nog opdrogen. Mannetjes baltsen met vrouwtjes die kunnen vliegen in een golvende vlucht, waarna de paring plaatsvindt

Ruig grasland langs wegberm bij Hoogvliet (ZH).

Rough grassland on roadside verge near Hoogvliet (prov. of Zuid-Holland).

op een grasspriet. Vrouwtjes die al hebben gepaard, weigeren nog eens te paren. Vrouwtjes zonnen meer dan mannetjes. Mannetjes worden vaker drinkend bij modderpoelen, waterkanten of uitwerpselen waargenomen. Dat doen ze om hun zoutvoorraad aan te vullen. Tijdens de paring geeft een mannetje namelijk ongeveer een derde van zijn zoutvoorraad via het sperma aan het vrouwtje door, wat nodig is voor de ontwikkeling van de eitjes. De dichtheid aan vlinders op de vliegplaatsen is hoog tot zeer hoog, zo'n 60 tot 170 vlinders per ha. (LAVRIJSEN 1985, PIVNICK & MCNEILL 1985, 1986, 1987, TAX 1989, THOMAS & LEWINGTON 1991, VERMEERSCH 1999, VAN SWAAY 2003).

Vliegtijd en overwintering

Het zwartsprietdikkopje vliegt in één generatie met een vliegtijd van 6 juli tot 15 augustus (gemiddeld tien dagen later dan het geelsprietdikkopje). De uiterste data waarop

vlinders zijn gezien, zijn 30 maart en 13 oktober. De soort overwintert als ei.

Leefgebied

Het zwartsprietdikkopje leeft in ruigten en graslanden met overjarige grassen en nectarrijke kruiden.

Mobiliteit, verspreiding en trend

Het zwartsprietdikkopje is een mobiele vlinder. Ook passieve verspreiding komt voor: in Canada is de soort rond 1910 per ongeluk geïntroduceerd en vormt nu een plaag op timoteegras. De soort is daar razendsnel verspreid als eitje in hooibalen. (ARTHUR & SMITH 1973, MCNEILL & DUCHESNE 1977, ASHER ET AL. 2001).

De soort komt voor van het Iberisch Schiereiland tot Oost-Azië en Noord-Amerika en van Zuid-Scandinavië tot Noord-Afrika.

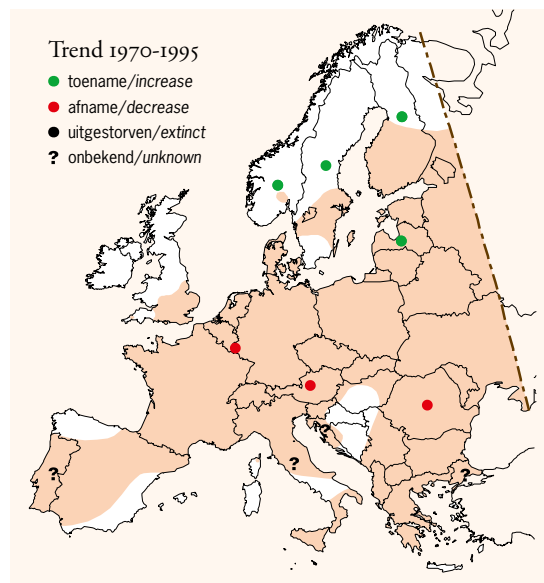
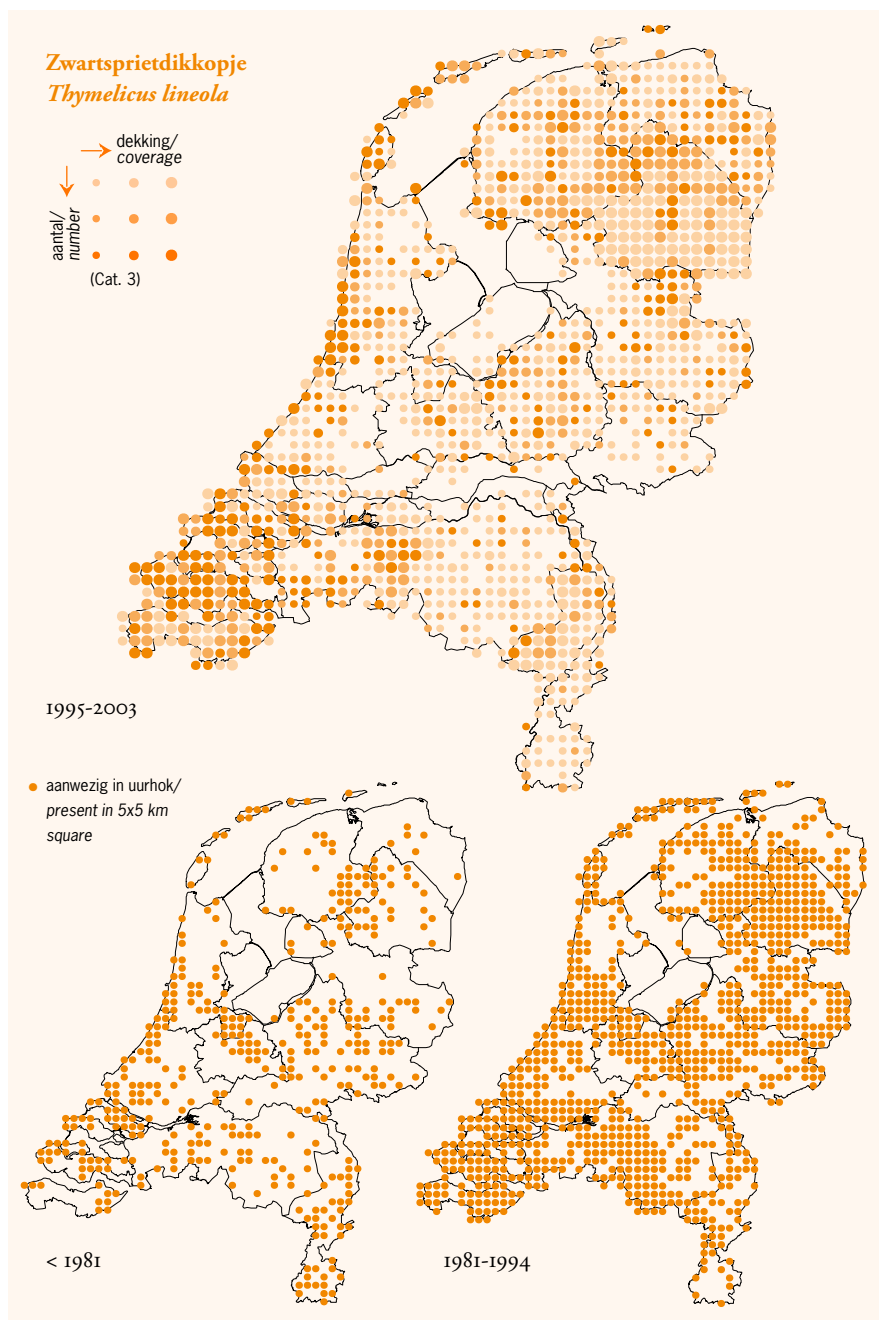
De Nederlandse verspreiding is nauwelijks veranderd in de periode 1900-1990, maar tussen 1995 en 2003 breidde de soort zich uit in het zeeleengebied, Brabant, Limburg en Gelderland (zie extra veranderkaart). Nu is het een algemene standvlinder die vrijwel overal voorkomt, alleen is hij schaarser in delen van het rivierengebied, de Flevopolders, het Utrechts veenweidegebied en in Noord-Holland.

Uit het Landelijk Meetnet Vlinders blijkt dat de aantallen een sterke afname vertonen. Dit is merkwaardig: terwijl er op de vliegplaatsen minder individuen vlogen, werd het verspreidingsgebied groter (VAN SWAAY & GROENENDIJK 2005).

Bescherming

Het zwartsprietdikkopje staat niet op de Rode Lijst. Op Europese schaal is de soort niet bedreigd en over het algemeen is het voorkomen stabiel. Aan de noordrand van het areaal wordt een vooruitgang gemeld (VAN SWAAY & WARREN 1999). De soort behoeft geen speciale beschermingsmaatregelen. Plaatselijke vlindervriendelijke maatregelen kunnen de stand bevorderen. Dat kan door:

- een deel van de ruigere vegetaties in de winter te laten overstaan, zodat de eitjes ongestoord kunnen overwinteren. Ook de rupsen ontwikkelen zich het beste in ruige,



grazige vegetaties. Daarom heeft extensieve begrazing of een gefaseerd maaibeheer de voorkeur boven meer intensieve beheervormen (zie ook het geelsprietdikkopje).

- te zorgen voor voldoende aanbod van nectar tijdens de vliegtijd. Het zwartsprietdikkopje heeft een hoge nectarbehoefte. In de maanden juli en augustus moeten voldoende nectarrijke kruiden in bermen, dijken en graslanden bloeien.

Toekomst

Het is nog onduidelijk of de huidige uitbreiding van het zwartsprietdikkopje blijft doorgaan of dat de aantallen op de vliegplaatsen juist verder achteruit blijven gaan. Voorlopig blijft het een algemene standvlinder.

Profiel van het zwartsprietdikkopje

Voedsel rupsen Verschillende grassoorten, zoals gladde witbol *Holcus mollis*, kropaar *Dactylis glomerata*, timoteegras *Phleum pratense* en kweek *Elymus repens*.

Voedsel vlinders Nectar van verschillende soorten kruiden, bijvoorbeeld slangenkruid *Echium vulgare*, akkerdistel *Cirsium arvense* of moerasrolklaver *Lotus pedunculatus*.

Vliegtijd vlinders Eén generatie tussen begin juli tot midden augustus.

Duur stadia Ei: 250-280, rups: 50-70, pop: 14-20, vlinder: 15-30, rijpingsduur eitje: 5-6 dagen.

Overwinteringsfase Ei.

Leefgebied Graslanden en ruigten.

Mobiliteit Mobiel.

Dichtheid Hoog tot zeer hoog, zo'n 60 tot 170 vlinders per ha.

Status Algemene standvlinder.

Rode Lijst Thans niet bedreigd.

Europese status Niet bedreigd.

Knelpunten verspreiding Geen.

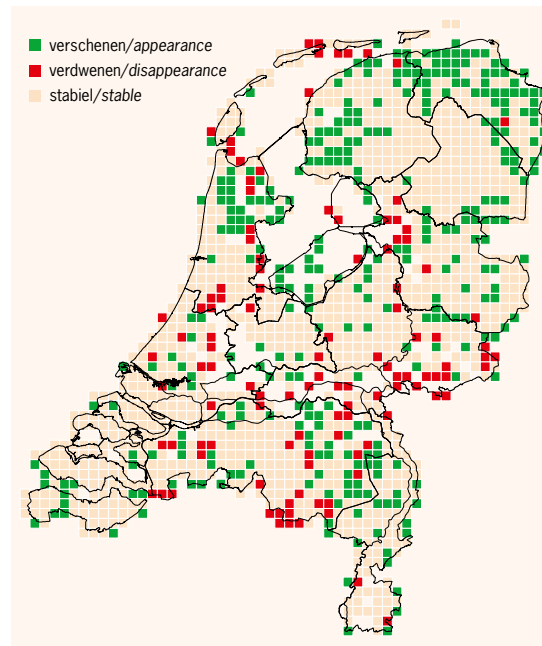
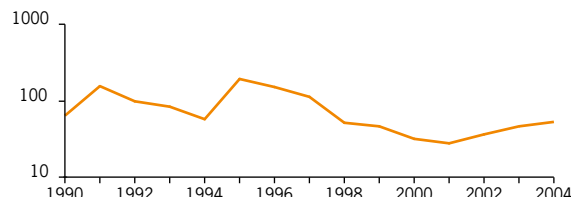
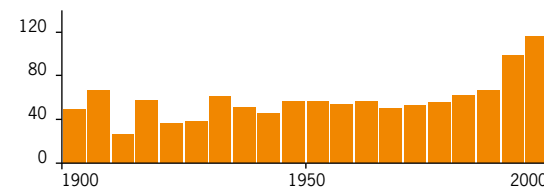
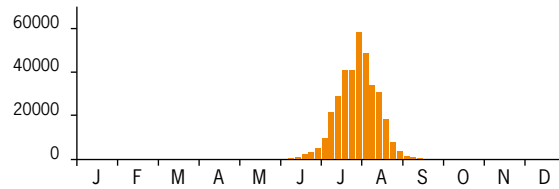
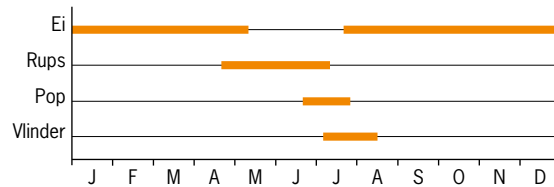
Verwachting toekomst Algemene standvlinder.

Beschermingsmaatregelen Overstaande vegetaties in de winter en voldoende bloeiende nectarrijke bloemen in juli en augustus.

SUMMARY

Essex Skipper *Thymelicus lineola*

Thymelicus lineola is a common resident. Its distribution hardly changed between 1900 and 1990. However, in the nineties, although its range expanded significantly, the numbers recorded by the Dutch Monitoring Scheme declined steep. The species flies in one generation from the beginning of July until mid-August, and hibernates as an egg. Several species of broad-leaved grass serve as larval food-plant. It is therefore important to leave rough vegetation undisturbed during the winter and early spring; rotational mowing or extensive grazing is recommended.



Het zwartsprietdikkopje heeft zijn verspreiding in de periode 1995-2003 enigszins uitgebreid t.o.v. 1981-1994.

The distribution of T. lineola has expanded slightly in the period 1995-2003 relative to 1981-1994.